

Степан СЛИВКА

Національний університет “Львівська політехніка”,
професор кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор
stepan.s.slyvka@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-1683-4363

АНТИНОМІЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИРОДНОГО ПРАВА

<http://doi.org/10.23939/law2024.43.221>

© Сливка С., 2024

Кожна людина щось планує, проєктує і намагається цю свою програму втілювати у практичну життєдіяльність. Звичайно, не все намічене робиться реальним, а з часом впроваджується те, про що ґрунтовно не думалося.

У філософії права особливий інтерес становить повнота і якість проведення у життя природних законів, на основі яких людина формує для себе природне право відповідно до своїх інтелектуальних та сенситивних обдарувань. Пізніше настає реалізація як здійснення проєкту своїх вчинків, поведінки, необхідних для набуття духовних парадигм і матеріальних потреб. Між реалізацією природного права і реалізацією позитивного права є різниця: у першому розгортається природно-надприродне джерело, а в другому – воля законодавця. І те, і те є обов’язковим. Тільки природно-надприродне джерело спрямовується власними наративами, а воля законодавця – державними наративами. Обидва наративи незастраховані від антиномій. Тому антиномічна реалізація скеровується на два напрями – природне право і позитивне право. Більший інтерес становить перший напрям, який є оригінальний.

Антиномічна реалізація природного права означає, що існують суперечливі або протилежні інтерпретації додержання, виконання, використання або застосування природного права у різних контекстах або серед різних груп людей. Це може виникнути через розбіжності щодо того, як саме розуміти і реалізовувати природне право в різних ситуаціях.

Спершу внесемо ясність: як можна і чи є потреба реалізувати антиномічні норми? Чи така наукова думка є онтологічна? Вважаємо, що є три основні життєві позиції антиномічної реалізації природного права як свої інтелектуальні оцінки, про можливість вчинити певним способом, не вбачаючи у цьому злих (неонтологічних) намірів.

Зокрема, антиномічне додержання природного права означає, що практика нормативного життя може викликати внутрішнє протиріччя або конфлікт між різними уявленнями про те, що є правильним або неправильним, онтологічним або неонтологічним. Люди можуть мати різне тлумачення та розуміння природного права і відстоювати різні позиції щодо його додержання.

Ключові слова: природне право, онтологічна ментальність, синергетика, канонічне право.

Постановка проблем. Онтологічне мислення є способом розуміння світу на основі вивчення його сутностей природи та взаємозв’язків. Це спосіб мислення, який акцентує увагу на основних

принципах фундаментальних структур, і класифікація, що лежать в основі реальності. Реальність висвітлюють різні природничі та неприродничі науки. Звідси і ментальне право, насичене різними науковими дослідженнями, індивідуальностями, вже містить у собі антиномії. Але їх відсіює онтологічна реальність, настає час і більш розвинений людський інтелект приходить до справедливих буттєвостей.

Аналіз дослідження проблеми. Важливі питання, які стосуються цієї проблематики, досліджує чимало науковців та відомих людей. Серед них О. Кислашко [1], У. Сіданіч [1], П. Рабінович [3], А. Романова [4], І. Коваль [5] та інші.

Мета статті – дослідити антиномічну реалізацію природного права, синергетику права, яка ґрунтується на самоорганізації і самореалізації.

Виклад основного матеріалу. *Перша життєва позиція.* Становище людини у суспільному житті може бути нею усвідомлене або не усвідомлене. Вона чинить так, як велить її розум, розуміння ситуації. Згідно із ступенем інтелектуального розвитку цій людині видається, що вона творить добро, хоча насправді реалізуються елементи зла.

Друга життєва позиція. Людина інтелектуально розвинена добре, але бракує знань чи практичного досвіду. Вона, в такому разі, коливається і неправильно зіставляє свої наміри з вимогою природних законів. Тобто їй видається, що правильними будуть декілька варіантів.

Третя життєва позиція. Людина бездумно виконує посадові інструкції, вимоги владних структур. У таких випадках панує думка: для беззаперечного виконання поставленого завдання всі методи добрі. Тобто беззаперечно реалізовується не тільки воля законодавця, а й імперативи керівника.

Всі три розглянуті життєві позиції (хоча насправді їх існує більше) відображають антиномічну реалізацію, враховуючи навіть деяку безвихідну ситуацію. Ця ситуація пов'язана *особистою оцінкою свободи дій і ступінню онтологічної ментальності*. Зокрема:

1. Антиномія виникає у кожній з цих позицій через нерозуміння змісту свободи дій у природному праві. Адже свобода дій людини не може бути абсолютною, вона відносна і пов'язана з обмеженнями, обов'язками, відповідальністю і увідповідальненням. Обмеження є справедливі і несправедливі. Вони пов'язані із дотриманням або порушенням прав людини, які у природному праві людина сама для себе встановлює. Права людини – це лише частина природного права, вони відображають буття й існування людини. Все, що не заборонено законом, людині дозволено і тут обмежень не має бути. Хоча людина сама має встановити, чи її дії будуть шкідливі суспільству і навіть Всесвіту, чи ні. Відповідно до цього вибудовується правова деонтологія як наука про внутрішні імперативи природного права, яка дає відповіді на наявність антиномій та реагування на них.

Свобода дій людини пов'язана із власними свідомими волевиявленнями, тобто із пам'яттю, що за все незаконне треба відповідати (рано чи пізно). При чому увідповідальнення – це метафізичне усвідомлення свого неонтологічного відношення до антиномійних свободних дій. Тобто людина, хоча й наділена відповідними правами, але діяти і думати треба онтологічно.

2. В антиномічних ситуаціях значну роль відіграє (для їх розв'язання) ступінь онтологічної ментальності. Поняття ментальності не є просте питання. Воно багатогранне. До нього долучені різноманітні розуміння природного права: філософські, юридичні, моральні, культурні, політичні, ідеологічні та ін.

Треба виходити з того, що в людині закарбувалося, помістилось у свідомій і підсвідомій зоні щодо природного права.

Відповідь – однозначна: розуміння – індивідуальні, неоднакові, нешаблонні. Тому існує, напевно, незвичне ментальне право, яке ґрунтується на онтологічній ментальності (онтологічному мисленні).

Виходячи з різних ментальних життєвих позицій, активно розвивається синергетика права, яка ґрунтується на самоорганізації і самореалізації. Видається, що синергетика права ґрунтується на антиноміях. Адже синергетика права – це наукова та методична галузь, яка вивчає взаємодію правових явищ та феноменів. Синергетика у цьому контексті пояснює, як правові системи, які складаються з багатьох частин, взаємодіють між собою та розвиваються.

Можна виділити деякі антиномії, які виникають у синергетиці права і характеризуються протистоянням, конфліктом між принципами та метою правової системи. Серед них:

1. *Індивідуальність і загальність*. Одні принципи права ставлять у фокусі інтереси окремих осіб, тоді як інші – загальні інтереси суспільства.

2. *Онтологічність і доонтологічність*. Взаємодіють природно-правові системи із штучно-правовими системами. Інакше кажучи, життя змушує позитивне право підкорятися природному праву. Тоді утворюється духовна синергетика, яка є онтологічною, оскільки ґрунтується на природно-надприродному праві, і фізична синергетика, яка є деонтологічною, оскільки ґрунтується на штучному праві.

3. *Духовність і матеріальність*. Одні норми права регулюють інтелектуально-почуттєву сферу, а інші – тілесно-поведінкову. Взаємодія цих сфер завжди породжує протиріччя. Надання переваги другій сфері над першою породжує штучну фізичну синергетику права, яка не може повноцінно функціонувати без духовної синергетики права.

4. *Нормативність і ненормативність*. В цьому випадку треба розглядати внутрішню і зовнішню антиномії. Перша із них регулюється волею людини для себе, друга – волею держави для людини. Правова синергетика існує окремо для нормативно внутрішньої і ненормативно зовнішньої системи. Наприклад, є такі енергетичні процеси, які продукують надприродні атракторні принципи любові, які пояснити інтелектуально неможливо, але вони нормативні у сфері надприродного права. Звідси впливає зовнішня антономія, що для позитивного права любов ненормативна.

5. *Добровільність і наказовість*. Добровільність як свобода вибору дії, почуття, думки гарантує природно-надприродне право. За порушення цієї добровільності настає як відповідальність, так і увідповідальнення, як у поза межовому просторі (почуття, думки), так і у межовому просторі (дії). Природне і надприродне право не має імперативних, наказових норм. Там існують лише рекомендаційні багатоматеріальні норми. Цього не можна сказати про позитивне право, яке переважно є імперативним, наказовим.

6. *Принадність і ганебність*. Ці морально-антиморальні, чесотно-античесотні принципи супроводжують людину все життя. Вони створюють антиномії у синергетиці права загалом. Причому ні в позитивному, ні в природно-надприродному праві вони зазвичай прямо не зазначені. Людина часом не усвідомлює, що її дія, почуття чи думка може бути ганебною, антиномійною. Це залежить від ступеня власної онтологічної налаштованості.

7. *Добро і зло або корисність і шкідливість*. Ці антиномійні принципи двох систем (природно-надприродної і позитивної) є підсумковими. Суперечності, парадокси, протиріччя завжди виникають між державою і суспільством, між людиною і природою, між мікрокосмосом і макрокосмосом і т. ін. Це пояснюється тим, що добро, яке дає користь Всесвіту, інтенсивно зазнає нападів від зла, яке є шкідливе для всього. Зло руйнує всі без винятку правові системи Всесвіту. Ці руйнації не завжди є видимі, що потребує від людини постійної олюдненості.

Розглянувши основні антиномійні принципи в синергетиці права (позитивного і природно надприродного), можна висвітлити загальні тенденції антиномічної реалізації природного права.

Виходячи із трьох розглянутих миттєвих позицій та чотирьох форм реалізації права (додержання, виконання, використання, застосування), треба назвати ті тенденції у праві, які вказують на внутрішнє бажання діяти людині у природно-правовому просторі [1].

Зокрема, антиномічне додержання природного права означає, що практика нормативного життя може викликати внутрішнє протиріччя або конфлікт між різними уявленнями про те, що є

правильним або неправильним, онтологічним або неонтологічним. Люди можуть мати різне тлумачення та розуміння природного права і відстоювати різні позиції щодо його додержання.

Наприклад, одні можуть вважати, що природне право гарантує тільки основні права і свободи, а інші вважатимуть, ще й соціальні та економічні права. Такої розбіжності уникнути неможливо через багато альтернативну дію свободної волі всіх людей, це є причиною всіх антиномій. Але в цьому головне полягає у тенденціях як намірах розв'язання проблем в онтологічному скеруванні.

Додержання вимог природного права, в якому люди створюють антиномії, потребує дотримуватися такого напрямку розвитку правового явища, в якому дотримання природного закону здійснюється за внутрішньо притаманною йому логікою руху. Це ніби прихована природна суспільна тенденція, яка вимагає додержуватися внутрішніх і зовнішніх умов, які тільки вони можуть вивести правову ситуацію із антиномійності.

Звичайно, дія закону – тенденційна, з природними вимірами. Але що робити, якщо насправді у життєдіяльності людини одночасно діє кілька законів з багатьма антиноміями? Як тоді додержуватися природного права? Видається, що із всіх впливових на правову ситуацію законів потрібно визначити закономірність: з кожного закону вибрати ту тенденцію, яка забезпечує стійкий онтологічний рух і звести їх в одне ціле. Безперечно, що цього цілого гештальту і треба додержуватися.

Антиномічне виконання природного права означає, що в різних ситуаціях його виконання може мати суперечливий характер. З одного боку, все людство має природне право, яке визнано всіма міжнародними документами і конституціями, а з другого, виконання однієї із норм може обмежувати або порушувати іншу норму. Виникає така ситуація, коли виконання одних норм суперечить виконанню іншим нормам. У таких ситуаціях виникає конфлікт і треба знаходити збалансовані рішення, які задовольнили б обидві сторони.

Йдеться про те, як виконати антиномійну доктрину природного права. Для нього зазначимо, що правова доктрина – це зумовлена духовним та інтелектуальним розвитком, станом моральності та політико-правовою культурою суспільства цілісна і гармонійна система принципів, поглядів, уявлень, ідей, концепцій і модельних норм щодо права і його розвитку, які виступають теоретичним стрижнем та концептуальною основою правотлумачної діяльності [2].

Виконання антиномій, які виникають у природному праві, є складним інтелектуальним завданням. Не всі норми можна виконати безперечно.

Потрібен пошук компромісів, розгляд конкретних обставин, треба звіряти їх з онтологічними нормами, з канонічним правом, органічними нормами суспільства тощо.

Для забезпечення гармонії і співжиття у суспільстві потрібно зосереджувати свою увагу на виконанні основних аспектів природного права, наприклад, любові. Інші аспекти (можливо, й конфлікти) мають знайти своє виконання в інший час, навіть не повною мірою. Антиномічні ситуації хоча й конфліктні, але не шкідливі, оскільки відстоюють певні інтереси і цінності окремих громадян. Безвихідних ситуацій не буває.

Часто у виконанні потрібно звернутися до певного тенденційного виміру. Тобто спершу виконувати деякі тенденції, а не реалізацію природного права в ідеальному, “чистому” вигляді. Все залежить від намагання допомогти ближній людині глибинно розібратися у складеній ситуації і з певним багажем мудрості зберегти логіку виконання інших аспектів природного права, які на даний час є конфліктними.

Антиномічне використання природного права пов'язане з певним споживанням, корисною метою для задоволення своїх онтологічних правових потреб. Це стосується здебільшого тих випадків, коли виникає потреба виправдання, обґрунтування, відстоювання різних дій чи позицій. Особливо, коли панують різні тлумачення та підходи до природного права. Така ситуація виникає найчастіше тоді, коли потрібно обґрунтувати або визнати протилежні чи суперечливі політичні, господарські, юридичні, релігійні, етнічні позиції. Різні інтерпретації природного права, та і самої правової ситуації утворюють парадоксальне становище. Але до поняття “використання” потрібно підійти як до добровільного, не імперативного споживання природних норм.

Людина створила багатоальтернативне природне право для того, щоб налагодити життєдіяльний процес на землі. Для того потрібна дія за значенням, що потребує втілення природних, позитивних, моральних норм для вибудовування необхідних онтологічних технологій. Ці технології є органічним творінням людини з власними правилами, порядками, умовами використання з метою досягнення поставленої собою мети.

Процес використання природного права людиною є складним з багатьох причин. Річ у тому, що природне право є антиномійне. Потрібно вибрати із правових антиномій (які проявляють себе синергетично) ті, які вивели б людину зі стану пошуку, своєрідного блукання, можливої духовної окупації, уярмлення, диктату чужої волі, недопущення попередніх помилок тощо. Тоді людина впроваджує, імплементує ті природно-правові норми у своє життя, щоб набути онтологічного стану, антропологічної мети, духовно-природних плодів та інших чинників для виконання своїх онтологічних обов'язків. Вживаючи природно-правові норми з урахуванням їх антиномічності, людина виходить на рівень синергетичної керованості. Утримання правового метарівня здійснюється завдяки метаметодологічному використанню, онтологічним засадам для онтологічного прийняття рішень виконувати присуди природи, суспільства, держави, вираженої правової політики [3].

Висновки. Отже, антиномічне використання природного права потребує мудрої необхідності здійснення життєдіяльного процесу.

Антиномічне застосування природного права відбувається тоді, коли різні сторони спору використовують конфліктувальні аргументи на підтримку своїх позицій. Адже природне право містить також і суб'єктивне припущення про існування вічних і незмінних природно-надприродних законів. Той самий суб'єктивізм і формує один з варіантів природного права, який і буде застосовуватися у спірних питаннях.

Зрозуміло, що антиномічне застосування природного права означає використання різних правових теорій під час розгляду конкретної правової ситуації залежно від обставин і мети, якої треба досягнути. Таке застосування природного права може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивні наслідки впливатимуть із спеціальної методики застосування природного права.

Антиномічна методика природного права містить протиріччя та конфлікти в самих основах цього права. Така методика допускає існування різних поглядів та інтерпретаційну основу здорового глузду, справедливості та розуму. Щоб застосувати антиномічне природне право, доцільно дотримуватися складної програми дій, яка впливає, принаймні із математичної логіки, природознавства, канонічного права та правової деонтології.

Така ситуація складається з того, що антиномічне природне право – це концепція, яка висуває ідею, що в природному праві є деяка розбіжність між протилежними принципами і цінностями. Тому для кожного окремого випадку потрібно застосовувати відповідну методику. Так чи інакше вона містить детальний аналіз антиномічної ситуації, з'ясування мети кожної детермінанти, кожної тенденції. Адже у природному праві можуть бути різні визначники мети. Для застосування на практиці природного права потрібна онтологічна мета, або хоча б її тенденції, прагнення, прямування. У протилежному разі, природне право проблеми не розв'яже, а, навпаки, народить нову антиномію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кислашко О. П., Сіданіч У. Л. Християнські чесноти особистості: навч. посіб. Київ: Духовна вісь, 2017. 448 с.
2. Канонічне право: навч. посіб. / укл. свящ. М. Лагодич. Чернівці: Вид-во Чернівецького нац. ун-ту, 2010. 400 с.
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Київ: Атіка, 2001. 176 с.
4. Романова А. С. Людина у природно-правовому просторі: інтелігібельні і сенсигібельні виміри: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Львів, 2016. 40 с.
5. Коваль І. М. Філософія ментального права: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2018. 196 с.

REFERENCES

1. Kyslashko, O. P., Sidanich, U. L. *Khrystyianski chesnoty osobystosti* [Christian virtues of the personality]: navch. posib. Kyiv: Dukhovna vis, 2017. 448 p.
2. *Kanonichne pravo* [Canon law]: navch. posib. / ukl. sviashch. M. Lahodych. Chernivtsi: Vyd-vo Chernivetskoho nats. un-tu, 2010. 400 p.
3. Rabinovych, P. M. *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy* [Fundamentals of general theory of law and state] Kyiv: Atika, 2001. 176 p.
4. Romanova, A. S. *Liudyna u pryrodno-pravovomu prostori: intelihibelni i sensybelni vymiry* [Man in the natural and legal space: intellectual and sensible dimensions]: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk. Lviv, 2016. 40 p.
5. Koval, I. M. *Philosophy of mental law: a monograph*. Lviv: Liga-Press, 2018. 196 p.

Дата надходження статті: 29.07.2024 р.

Stepan SLYVKA

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Professor of the Theory of Law
and Constitutionalism Department,
Dr. Habil. (Law), Professor
stepan.s.slyvka@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-1683-4363

ANTINOMIC IMPLEMENTATION OF NATURAL LAW

Each person plans something, designs and tries to implement this program into practical life activities. Of course, not everything planned becomes real, and sometimes things are implemented that were not thoroughly thought about. In the philosophy of law, of particular interest is the completeness and quality of the implementation of natural laws, on the basis of which a person forms natural law for himself according to his intelligible and sensitive endowments. Then comes realization as the implementation of the project of one's actions and behavior, necessary for the acquisition of spiritual paradigms and material needs. There is a difference between the implementation of natural law and the implementation of positive law.

In the first case, a natural-supernatural source unfolds, and in the second, the will of the legislator. Both are mandatory. Only the natural-supernatural source is guided by its own narratives, and the will of the legislator – by state narratives. Both narratives are not immune to antinomies. Therefore, antinomic realization is directed in two directions – natural law and positive law. Of greater interest is the first direction, which is original.

Antinomic implementation of natural law means that there are conflicting or opposing interpretations of the observance, implementation, use or application of natural law in different contexts or among different groups of people. This may arise due to differences in how exactly to understand and implement natural law in different situations.

First, let's make it clear: how can and is there a need to implement antinomic norms? Is such scientific thought ontological? We believe that there are three main life positions of the antinomic realization of natural law as one's intellectual evaluations, about the possibility of acting in a certain way, not seeing evil (non-ontological) intentions in this.

Keywords: natural law, ontological mentality, synergetics, canonical law.